

Място и роля на проблемното обучение при изучаването на чужд език

Проблемното обучение възниква през втората половина на двадесети век в отговор на нарастващата неудовлетвореност от традиционното лекционно обучение. Първоначално проблемното обучение се прилага в обучението по медицина, но впоследствие намира добра почва за развитие и в други сфери на познанието, включително и в областта на изучаването на чужд език.

Проблемното обучение има своите традиции в българското образование. В своя труд „Проблемното обучение по литература”, Кисъв обосновава необходимостта от прилагането на проблемно обучение в съвременното училище:

„Обществото изисква училището да формира личности, притежаващи солидни знания, проблемно мислене, способности да се ориентират в явленията от заобикалящата действителност, да откриват проблемите и да ги решават.”

Кисъв (1990: 5)

Ясно се открояват няколко основни аргумента в подкрепа на ролята на проблемното обучение за личностното израстване на учащите. В основата лежат знанията, но сами по себе си те не са достатъчно условие за формиране на пълноценни личности в днешното общество. Акцентът се поставя върху способностите за възприемане и обработка на явленията от реалния живот и върху адекватната реакция на обучаваните в случаите, когато се изправят пред проблемна ситуация.

Какво представлява проблемното обучение?

В литературата се използват различни дефиниции на термина *проблемно обучение*. Окон (1968) определя същността на проблемното обучение по следния начин:

„В най-общ вид под проблемно обучение ние разбираме съвкупността от такива действия като организацията на проблемни ситуации, формулиране на проблеми (постепенно към това се приучват самите ученици), оказване на

необходимата помощ на учениците в решаването на проблемите, проверка на тези решения и накрая – ръководене на процеса на систематизацията и затвърдяването на придобитите знания.”

(Окон 1968: 63, цит. по Кисъов 1990: 40)

Шамонина (2008), след обстоен анализ на литературата по въпроса, се спира на следната дефиниция, в която много точно и пълно са посочени същностните характеристики на проблемното обучение:

„Под проблемно обучение се разбира такава организация на учебните занятия, която предполага създаване под ръководството на преподавателя на проблемни ситуации и активна самостоятелна дейност на обучаваните за тяхното разрешаване, в резултат на което протича творческо овладяване на професионални знания, навици, умения, и развитие на мисловни способности. Ученикът усвоява материала не само слушайки и възприемайки посредством сетивата си, а като резултат на възникнала потребност от знания, превръщайки се в активен субект на обучението си.”

(Шамонина 2008: 15-16)

В горните две дефиниции в синтезиран вид са набелязани определящите пунктове в проблемното обучение.

Фокусът пада върху *обучаваните*. Те са в центъра на учебния процес, те са активни автономни учащи, те не само овладяват конкретна материя, но и постигат ново равнище в личностното си развитие, тъй като при проблемното обучение се тренира не само паметта, но и способността да се осмислят явленията и процесите.

Ролята на *преподавателя* е на ръководител, той подготвя, подпомага и насочва процеса. В контекста на проблемното обучение учителят не е единственият източник на знание. Той създава необходимите условия за критичен анализ, направлява творческото търсене и при необходимост служи като коректив.

В основата на проблемното обучение лежи *осъзнатата необходимост от усвояването на знания и умения*. Обучаваният не се явява единствено като реципиент на определен обем от информация, а влиза в ролята на субект на собственото си обучение.

Централно място заемат *проблемните ситуации*, планирани и разработени от преподавателя, но за чието решаване активно работят обучаваните, които стъпка по стъпка овладяват умения да откриват и формулират проблеми, да организират и решават проблемни ситуации.

Кои са предимствата на проблемното обучение?

По своята същност проблемното обучение е цялостен тип обучение (вж. Махмутов 1977: 24, цит. по Кисьов 1990: 41). Основната причина то да бъде предпочитано в съвременното обучение е, че то разбива традиционните модели на инертността. Новаторския характер на проблемното обучение Кисьов определя така:

„Проблемното обучение се противопоставя на пасивно-съзерцателното усвояване на знанията, на механическото запаметяване, на декларативността в учебния процес, на безстрастното и обективистично интерпретиране на изучаваните факти и явления.”

Кисьов (1990: 5)

Терминът *проблемно обучение онлайн* (problem-based learning online) обхваща цялото разнообразие от начини, по които проблемното обучение се използва синхронно и асинхронно, в учебна институция или дистанционно (вж. Савин-Баден 2006: 4). В него е вложена идеята, че обучаваните учат с помощта на уеб-базирани материали, включващи текст, симулации, видеа, демонстрации и ресурси, чат, уайтборд и среда, която целево е изградена за проблемно обучение. Савин-Баден (пак там) изразява и някои опасения, свързани с навлизането на проблемното обучение онлайн в практиката и възможността то да бъде предпочетено пред контактното проблемно обучение. В някои случаи проблемното обучение онлайн се насочва към решаването на по-тясно дефинирани проблеми, които не насърчават учащите да се превърнат в самостоятелни изследователи, поемащи отговорност за своето собствено учене. Също така не е изключено да се намали

въздействието на екипната работа, тъй като няма да се премине през трудностите и противоречията, характерни за контактното проблемно обучение. В този ред на мисли Савин-Баден изтъква, че проблемното обучение онлайн е подход, който не цели да замени една форма на обучение с друга, а да допълни и развие вече съществуващите.

Приложението на проблемното обучение в изучаването на чужд език има своите особености. Като сравнява обучението по чужд език с обучението по други дисциплини, Ларсон припомня добре известната истина, че при чуждоезиковото обучение езикът не е само средство, но и обект на изучаване. Тук се корени съществената разлика в съотношението между *факти* и *разбиране*. Без да се поставя под въпрос водещата роля на разбирането, то изучаването на „сурови факти“ (напр. под формата на лексикални знания) играе по-голяма роля, отколкото в много други сфери (вж. Ларсон 2001: 3). Оттук произтича и една от основните трудности при прилагането на проблемното обучение в изучаването на чужд език, а именно – да се сведе до минимум въвеждането на такива „сурови факти“ извън контекст. Между предимствата на проблемното обучение, които Ларсон изтъква по-нататък, са усъвършенстването на комуникативните умения и уменията за социално взаимодействие. Проблемното обучение се гради върху изпълнението на задания, които изискват от обучаваните да са активни, да си взаимодействат и да комуникират, с което се създават предпоставки да се наподобят условията, при които езикът се учи в съответното говорещо пространство. Друго важно предимство на проблемното обучение е преодоляването на вредата от повърхностното учене, пример за което е механичното заучаване на думи за явяване на конкретен изпит, след което тези думи бързо се забравят. Проблемното обучение при изучаването на чужд език създава условия за постигане на едно по-задълбочено разбиране и активно усвояване на знания.

Сред недостатъците на проблемното обучение Ларсон (пак там) посочва трудностите и напрежението, които понякога възникват между отделните членове на групата, както и употребата на родния език вместо изучавания чужд език. Работата по групи е характерна за проблемното обучение, а успешното взаимодействие в групата – едно истинско предизвикателство за преподавателя – е необходима предпоставка за постигането на добри резултати. Употребата на родния език би следвало да не се допуска на по-високите нива на владене на чуждия език. Все пак, има случаи, когато учащите не владеят чуждия език в достатъчна степен за успешното изпълнение на заданието. Тогава

остава отворен въпросът дали да се поеме рискът да се загубят ентузиазмът и креативността поради невъзможност да се общува безпрепятствено на езика-цел, или да се потърси разумен баланс в употребата на двата езика.

В заключение бихме искали отново да подчертаем значението на проблемното обучение за изучаването на чужд език. Посредством неговото приложение в практиката се създават условия обучаваните да се превърнат в активни, самостоятелни субекти на собственото си учене, а чуждият език да се употребява за автентични цели. В онлайн среда проблемното обучение функционира пълноценно и намира все повече последователи, привлечени от възможностите за активно усвояване на знанията и за развиване на комуникативните умения.

Библиография:

- Кисъв 1990: Кисъв, Г. Проблемното обучение по литература. София, „Просвета”
- Ларсон 2001: Larsson, J. Problem-Based Learning: A possible approach to language education? Polonia Institute, Jagiellonian University, March 2001. (Accessed 01 March 2015). https://resources.oncourse.iu.edu/access/content/user/fpawan/L540%20%20CBI/larsson_PBL.pdf
- Махмутов 1977: Махмутов, М. И. Организация проблемного обучения в школе. М. Окон 1968: Оконь, В. Основы проблемного обучения. М.
- Савин-Баден 2006: Savin-Baden, M. The Challenge of Using Problem-based Learning Online. В: Savin-Baden, M., and Wilkie, K. (eds.) Problem-based Learning Online. Maidenhead, Open University Press
- Шамонина 2008: Шамонина, Г. Методът на проектите в чуждоезиковото обучение. Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, Университетско издателство